

Poradnik dla kadry pedagogicznej
placówek oświatowych

Lex lata

według obowiązującego prawa

Wydział Prewencji

Komendy Miejskiej Policji w Białymstoku

Białystok 2010

Urząd Miejski
w Białymstoku

Komenda Miejska
Policji w Białymstoku

Redakcja: mł. asp. mgr Robert Ćwikowski
Zespół Prewencji Kryminalnej Wydziału Prewencji Komendy Miejskiej Policji
w Białymstoku

Konsultacja: Kuratorium Oświaty w Białymstoku
Sąd Rejonowy w Białymstoku
Prokuratura Okręgowa w Białymstoku
Departament Edukacji, Kultury i Sportu Urzędu Miejskiego w Białymstoku
Miejski Ośrodek Doradztwa Metodycznego w Białymstoku

Projekt okładki: mł. asp. mgr Robert Ćwikowski

Poradnik sfinansowany ze środków pozyskanych z Urzędu Miejskiego w Białymstoku
- w ramach programu „Stop Patologiom”

Egzemplarz bezpłatny
Wydanie I
Białystok 2010

Druk i oprawa
Alterstudio

Spis Treści

Wstęp	4
1. Obowiązujące przepisy	7
1.1. Wyjaśnienie pojęć	7
2. Prawne aspekty odpowiedzialności uczniów i nauczycieli.....	9
2.1. Przepięstwa ścigane z urzędu	11
2.2. Czyny ścigane na wniosek pokrzywdzonego	14
2.3. Czyny ścigane z oskarżenia prywatnego	15
3. Zatrzymanie ucznia na terenie placówki oświatowej.....	15
4. Przesłuchanie ucznia na terenie placówki oświatowej.....	16
5. Działania wychowawczo – profilaktyczne stosowane przez Policję:	16
6. Środki wychowawczo – poprawcze najczęściej stosowane przez Sąd Rodzinny:	17
7. Algorytm postępowania dyrektora w przypadku, gdy Policja dokonuje zatrzymania nieletniego sprawcy czynu karalnego przebywającego na zajęciach w szkole:	17
8. Uczeń jako ofiara zaniedbania – formy przemocy wobec dziecka	17
ANEKS	21
Scenariusz zajęć nt. „Odpowiedzialność prawna nieletnich”	21
Gdzie szukać pomocy	24

Kuratorium Oświaty w Białymstoku

...jest to bardzo cenna i wartościowa pod względem merytorycznym propozycja dla szkół i placówek oświatowych. Zawarte w publikacji treści obejmują szereg zdarzeń występujących w środowiskach szkolnych i opisują postępowanie nauczycieli i dyrekcji w przypadku popełnienia przez ucznia czynu karalnego.

Wyrażam nadzieję, że poradnik przyczyni się do uporządkowania i podwyższania wiedzy kadry pedagogicznej, co przeloży się na wzrost bezpieczeństwa w szkołach i placówkach oświatowych.

Z poważaniem
WICEKURATOR OŚWIATY
mgr Wiesława Ćwiklińska

Urząd Miejski w Białymstoku **Departament Edukacji, Kultury i Sportu**

W dzisiejszych czasach gdy coraz więcej młodych ludzi staje przed sądem jako osoby oskarżone prezentowany przez Państwo poradnik, mądrze wykorzystany przez dorosłych, niewątpliwie może pomóc ustrzec młodzież przed skutkami łamania prawa.

Poradnik wzbudza zainteresowania problematyką przestępczości nieletnich. Prowokuje do przemyśleń, weryfikuje naszą wiedzę na temat przestępczości nieletnich oraz zwraca uwagę na to, że podejmując działania profilaktyczne wiele problemów można rozwiązać bez wchodzenia w konflikt z prawem.

Wykorzystanie wiedzy zdobytej lekturą tego poradnika w praktyce przez nauczycieli np. na lekcjach wychowawczych może być pierwszym krokiem do kształtowania prawidłowych postaw młodych ludzi oraz kształtowania państwa prawa, w którym wszyscy będziemy czuli się dobrze i bezpiecznie. Prowadzenie zajęć z wykorzystaniem scenariusza „Odpowiedzialność prawna nieletnich” będzie dobrym działaniem profilaktycznym. Pomoże zapobiec zagrożeniom i nauczy reagować na nie. Człowiek niedojrzały sam dla siebie może być zagrożeniem ale mądrze pokierowany może być dla siebie i swoich rówieśników szansą.

ZASTĘPCA DYREKTORA
Departamentu Edukacji, Kultury i Sportu
Lucja Orzechowska

Prokuratura Okręgowa w Białymstoku

Pragnę wyrazić wyrazy uznania dla tego rodzaju cennej inicjatywy ze strony Wydziału Prewencji Komendy Miejskiej Policji w Białymstoku. Z pewnością poradnik będzie narzędziem bardzo pomocnym dla dyrekcji i nauczycieli placówek oświatowych, którzy są zmuszeni do podejmowania decyzji i działań związanych z postępowaniem z nieletnimi w zakresie zapobiegania ich demoralizacji czy zwalczania przestępczości nieletnich.

Z poważaniem
Zastępca Prokuratora Okręgowego
Andrzej Bura

Prezes Sądu Rejonowego w Białymstoku

...z informacji uzyskanych od Przewodniczących Wydziałów IV i V Rodzinnych i Nieletnich Sądu Rejonowego w Białymstoku wynika, że opracowany poradnik dla dyrektorów i nauczycieli „Lex lata – według obowiązującego prawa” jest poprawny pod względem merytorycznym i nie zostały zgłoszone żadne uwagi odnośnie zakresu tematycznego podmiotowego opracowania.

Jednocześnie pragnę zapewnić, iż przedmiotowa publikacja będzie niewątpliwie pomocnym narzędziem pracy dla kadry pedagogicznej placówek oświatowych, z uwagi na fakt, iż pozwoli na uświadomienie młodzieży odpowiedzialności prawnej nieletnich

**Prezes Sądu Rejonowego
w Białymstoku
Tomasz Kałużny**

Miejski Ośrodek Doradztwa Metodycznego w Białymstoku

Poradnik dla kadry pedagogicznej placówek oświatowych „Lex lata – według obowiązującego prawa” jest nową i wartościową propozycją, stanowiącą pomoc metodyczną w zakresie edukacji prawnej nauczycieli.

Profesjonalizm działań w obszarze edukacji i wychowania wymaga, poza stosowaniem wiedzy i zasad pedagogicznych, działań zgodnych z regułami i procedurami prawnymi, respektowania przepisów prawnych. Poradnik to kompendium wiedzy dot. pojęć, terminów i procedur prawnych odnoszących się do problematyki nieletnich.

Dzięki poradnikowi nauczyciele zdobędą podstawową i obowiązkową wiedzę na temat odpowiedzialności prawnej nieletnich, kategorii czynów karalnych, procedur zatrzymania i przesłuchania nieletnich na terenie szkoły. Poradnik porusza problem uczniów – ofiar zaniedbania i podaje wskaźniki rozpoznawania tego zjawiska. Zawarte są w nim także informacje na temat środków wychowawczo-poprawczych stosowanych przez sąd rodzinny.

Poradnik to niewątpliwie obowiązkowa lektura dla każdego nauczyciela, wychowawcy, dyrektora placówki oświatowej. Wydobywanie problematyki nieletnich z bardzo szerokiego obszaru literatury prawnej jest dużym ułatwieniem i praktycznym rozwiązaniem. Dzięki poradnikowi nauczyciele będą mogli podnieść poziom swoich kompetencji zawodowych, lepiej rozwiązywać problemy wychowawcze i podejmować efektywne działania.

**Doradcy metodyczni
Beata I. Żukowska
Justyna Soja-Sularz**

Wstęp

Bardzo często uczestnicząc w spotkaniach z nauczycielami funkcjonariusze Policji przekazują informacje o obowiązku informowania Policji o czynach ściganych z urzędu popełnionych na terenie szkoły lub w jej rejonie. Zwracają uwagę na prawa i obowiązki nauczyciela jako funkcjonariusza publicznego, gdyż nauczyciel uzyskał taki status zapisany w art. 63 Karty Nauczyciela Ustawy z dnia 26 stycznia 1982r z póź. zm.

Policjanci spotykający się z kadrami pedagogicznymi skupiają się głównie na odpowiedzialności prawnej nieletnich, na omówieniu procedur postępowania nauczyciela w kontakcie z uczniem sprawiającym trudności wychowawcze, natomiast tematyka typowo prawnicza nie jest poruszana.

Po przeprowadzeniu analizy działań edukacyjnych skierowanych do nauczycieli okazało się, że przekazywane wiadomości o obowiązku informowania Policji o czynach ściganych z urzędu - bez komentarza i odpowiedzi na powstające pytania - nie przynoszą oczekiwanych efektów, albowiem brakuje w przekazywanych informacjach wyjaśnienia czynu ściganego z urzędu oraz wiadomości rozróżniających takie czyny jak np. pobicie (czyn ścigany z urzędu) od naruszenia nietykalności cielesnej (czyn ścigany z oskarżenia prywatnego).

W związku z powyższym w Wydziale Prewencji Komendy Miejskiej Policji w Białymstoku powstał niniejszy poradnik, który zawiera wiadomości na temat wyżej opisanych aspektów.

Poradnik miejmy nadzieję, będzie kolejnym narzędziem ułatwiającym pracę nauczycielom i dyrektorom placówek oświatowych, z którego warto korzystać, gdyż zdecydowanie łatwiej i przyjemniej pracuje się wiedząc, jak należy postąpić, jak zareagować w sytuacji gdy nastąpi kontakt z uczniem sprawiającym trudności wychowawcze i jego rodzicem/opiekunem.

1. Obowiązujące przepisy

- Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich z dnia 26 października 1982 r.¹.
- Kodeks Postępowania Karnego²
- Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi z dnia 26 października 1982 roku³
- Ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii z dnia 29 lipca 2005 roku⁴

1.1. Wyjaśnienie pojęć

Nieletni – jest nim każda osoba, która została objęta postępowaniem uregulowanym przez Ustawę o postępowaniu w sprawach nieletnich.

Przepisy ustawy stosuje się w zakresie:

- Zapobiegania i zwalczania demoralizacji – w stosunku do osób, które nie ukończyły lat 18,
- Postępowania w sprawach o czyny karalne – w stosunku do osób, które dopuściły się takiego czynu po ukończeniu lat 13, ale nie ukończyły lat 17,
- Wykonywania środków wychowawczych lub poprawczych – w stosunku do osób, względem których środki te zostały orzeczone, nie dłużej niż do ukończenia przez te osoby lat 21⁵.

Zgodnie z art. 10 K.K osoba nieletnia, która popełniła czyny takie jak:

art. 134 - zamach na życie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej,

art. 148 § 1 - zabójstwo człowieka,

art. 156 § 1 lub 3 - ciężki uszczerbek na zdrowiu

art. 163 § 1 lub 3 - spowodowanie zdarzenia, które zagraża życiu lub zdrowiu wielu osób albo mieniu w wielkich rozmiarach, takie m.in. pożar

art. 166 – przejęcie kontroli nad statkiem wodnym lub powietrznym poprzez zastosowanie podstępów albo gwałtu na osobie lub groźby bezpośredniego użycia takiego gwałtu,

art. 173 § 1 lub 3 - spowodowanie katastrofy w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym zagrażającej życiu lub zdrowiu wielu osób albo mieniu w wielkich rozmiarach,

art. 197 § 3 - zgwałcenie

art. 252 § 1 lub 2 - przetrzymywanie zakładnika w celu zmuszenia organu państwowego lub samorządowego, instytucji, organizacji, osoby fizycznej lub prawnej albo grupy osób do określonego zachowania się,

art. 280 § 1 lub 2 – rozbój

po ukończeniu 15 roku życia może odpowiadać jak dorosły, jeżeli okoliczności sprawy oraz stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają a w szczególności, jeżeli poprzednio stosowane środki wychowawcze lub poprawcze okazały się bezskuteczne.

Czyn Karalny - jest to każde przestępstwo, każde przestępstwo skarbowe oraz 11 wykroczeń takich jak:

- art.51 (zakłócanie porządku publicznego);

- art.69 (niszczenie i uszkodzanie znaków umieszczonych przez organ państwowy w celu stwierdzenia tożsamości przedmiotu, zamknięcia go lub poddania rozporządzeniu władzy;

- art.74 (niszczenie znaków ostrzegawczych);

¹ Dz. U. nr 33 poz. 178 z 2010 roku

² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku (Dz. U. nr89, poz. 555 z1997 z póź. zm.)

³ Dz. U. nr 70 poz. 473 z 2007 roku

⁴ Dz. U. nr 179, poz. 1485 z póź. zm.

⁵ art.1 § 1 pkt.1-3 Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich

- art.76 (rzucanie kamieniami lub innymi przedmiotami w pojazd mechaniczny będący w ruchu),
- art. 85 (samowolna zmiana znaków lub sygnałów drogowych),
- art. 87 (prowadzenie pojazdów przez osobę będącą po użyciu alkoholu lub podobnie działającego środka),
- art.119 (kradzież lub przywłaszczenie mienia)
- art.122 (paserstwo),
- art.124 (niszczenie lub uszkodzenie mienia),
- art.133 (nabycie w celu odprzedaży z zyskiem bilety wstępu na imprezy artystyczne, rozrywkowe lub sportowe albo kto bilety takie sprzedaje z zyskiem),
- art.143 (uniemożliwianie lub utrudnianie korzystania z urządzeń przeznaczonych do użytku publicznego).

Popęlenie przez nieletniego innego wykroczenia niż wyżej wymienione należy określić, jako zachowanie świadczące o jego demoralizacji, co uzasadnia wszczęcie i prowadzenie postępowania w trybie opiekuńczo – wychowawczym (art. 44 - 46 u.p.n.).

Postępowanie w sprawach nieletnich różni się od klasycznego postępowania sądowego tym, że jego głównym celem nie jest wydanie orzeczenia końcowego, lecz spełnienie założeń procesu wychowawczo – resocjalizacyjnego.

Małoletni – są to wszystkie osoby poniżej 18 roku życia⁶

Stopień społecznej szkodliwości - to ocena czynu poprzez ustalenie rodzaju i charakteru naruszonego przez sprawcę dobra, rozmiaru wyrządzonej lub grożącej szkody, sposobu i okoliczności popełnienia czynu, motywacji sprawcy, wagi naruszonych przez sprawcę obowiązków, nieumyślności zachowania sprawcy i jego zamiarów wyrażających się działaniem z premedytacją lub w afekcie.

Demoralizacja - stan lub proces polegający na przejawianiu przez nieletniego negatywnych zachowań w szczególności:

- Naruszenie zasad współżycia społecznego
- Popełnienie czynu zabronionego
- Systematyczne używanie alkoholu lub innych środków w celu wprowadzenia się w stan odurzenia
- Uprawianie nierządu
- Włóczęgostwo
- Systematyczne uchylanie się od obowiązku szkolnego lub kształcenia zawodowego
- Udział w grupach przestępczych
- Inne zachowania naruszające przyjęte normy prawne i społeczne⁷

Należy przy tym pamiętać, że do okoliczności świadczących o demoralizacji nieletniego nie można zaliczyć okazjonalnego, jednorazowego spożycia alkoholu przez nieletniego czy opuszczenia przez niego godziny lekcyjnej. Oczywiście jest to zachowanie negatywne i należy podjąć właściwe postępowanie uregulowane w statucie/regulaminie szkoły, natomiast informacja do Sądu Rodzinnego czy Policji winna być wystosowana wówczas, gdy proces ten jest powtarzający się, ciągły (uczeń pod wpływem alkoholu, palący papierosy ujawniany jest wielokrotnie a konsekwencje stosowane przez szkołę nie przynoszą efektu i wszystkie kroki podjęte przez szkołę zostały wykorzystane).

⁶ art. 10 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. z 1964 r. Nr 16, poz. 93)

⁷ art. 4 Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich z dnia 26 października 1982 r.

Procedury postępowania w sytuacji zagrożeń dzieci i młodzieży

W zakresie demoralizacji:

Naruszenie zasad współżycia społecznego jest to naruszenie zasad ogólnie przyjętych np. w szkole (statutu, regulaminu, kodeksu szkoły itp)

2. Prawne aspekty odpowiedzialności uczniów i nauczycieli

Art. 4 § 1 Ustawy o Postępowaniu w Sprawach Nieletnich

Każdy, kto stwierdzi istnienie okoliczności świadczących o demoralizacji nieletniego, ma społeczny obowiązek odpowiedniego przeciwdziałania temu, a przede wszystkim zawiadomienia o tym rodziców lub opiekuna nieletniego, szkoły, sądu rodzinnego, Policji lub innego właściwego organu.

W/w instytucje, które dowiedzą się o okolicznościach świadczących o demoralizacji nieletniego winne podjąć kroki stosowne do własnych zadań.

Art. 4 § 2 Ustawy o Postępowaniu w Sprawach Nieletnich

Każdy, dowiedziawszy się o popełnieniu czynu karalnego przez nieletniego, ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym sąd rodzinny lub Policję.

Art. 4 §3 Ustawy o Postępowaniu w Sprawach Nieletnich

„Instytucje państwowe i organizacje społeczne, które w związku ze swoją działalnością dowiedziały się o popełnieniu przez nieletniego czynu karalnego ściganego z urzędu, są obowiązane niezwłocznie zawiadomić o tym sąd rodzinny lub Policję oraz przedsięwziąć czynności niecierpiące zwłoki, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów popełnienia czynu”.

Art. 304§ 2. Kodeks postępowania karnego

„Instytucje państwowe i samorządowe, które w związku ze swą działalnością dowiedziały się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, są obowiązane niezwłocznie zawiadomić o tym prokuratora lub Policję oraz przedsięwziąć niezbędne czynności do czasu przybycia organu powołanego do ścigania przestępstw lub do czasu wydania przez ten organ stosownego zarządzenia, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów przestępstwa.”

Przestępstwo, Czyn karalny

Z treści art. 4 § 3 u.p.n. wynika, że instytucje państwowe i organizacje społeczne mają nie tylko obowiązek zawiadomić o popełnionym przez nieletniego czynie karalnym ściganym z urzędu, ale mają też obowiązek przedsięwziąć czynności niecierpiące zwłoki, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów popełnienia czynu przez nieletniego.

Czynnościami tymi będzie więc:

- zabezpieczenie miejsca popełnienia czynu,
- niedopuszczenie w to miejsce osób postronnych,
- ustalenie świadków zdarzenia.

Obowiązek niezwłocznego zawiadomienia Sądu Rodzinnego, Prokuratury lub Policji spoczywa na kierownictwie danej instytucji państwowej czy organizacji. W przypadku szkoły będzie to przede wszystkim jej dyrektor.

Praktyka policyjna wskazuje, że szkoły sporadycznie tylko zawiadamiają sądy rodzinne o trudnościach wychowawczych ze swoimi uczniami.

Zwrócić trzeba przy tym uwagę i na to, że informacje uzyskiwane od dyrektorów szkół, wychowawców czy pedagogów szkolnych są niekiedy jedynym źródłem informacji pozwalającym na wszczęcie postępowania wyjaśniającego.

W toku dalszego postępowania przeprowadza się szereg czynności dowodowych pozwalających w rezultacie na podjęcie decyzji co do potrzeby zastosowania określonego środka wychowawczego lub środka poprawczego. Jednakże bez stosownej informacji ze szkoły, niemożliwym byłoby prowadzenie jakiegokolwiek postępowania.

Na ogół popełnianie przez nieletnich czynów karalnych poprzedzone jest określonymi trudnościami wychowawczymi, a nawet przejawami demoralizacji.

Najczęściej chodzi o wagary, brak postępów w nauce prowadzące często do powtarzania klasy, palenie papierosów, picie napojów alkoholowych, arogancki sposób bycia itd. Niekiedy towarzyszy temu brak kontaktu rodziców ze szkołą.

Już tylko te okoliczności powinny stanowić dostateczną przesłankę do zawiadomienia najbliższego sądu rodzinnego i nieletnich.

Zawiadomienie takie może zostać dokonane w dowolnej formie, a więc na przykład pisemnie, ustnie czy telefonicznie jednak najodpowiedniejszą formą jest forma pisemna.

Wczesne zawiadomienie sądu rodzinnego może przyczynić się do podjęcia skutecznych oddziaływań wychowawczych.

Warto wspomnieć, że już sam kontakt dziecka (i jego rodziców) z sądem jest w wielu przypadkach dostateczną dla niego przestrogą na przyszłość. W wielu sytuacjach informacja szkoły może stanowić też podstawę do wszczęcia postępowania opiekuńczego w kierunku ograniczenia bądź pozbawienia rodziców władzy rodzicielskiej. Niepowiadomienie z kolei sądów przez szkoły o pojawiających się trudnościach wychowawczych z uczniem, prowadzi często do **jego dalszej demoralizacji**, a nawet do popełniania przez niego czynów karalnych.

Lektura wielu akt spraw dotyczących nieletnich popełniających czyny karalne pozwala stwierdzić, że często już od dłuższego czasu pojawiały się z danym nieletnim znaczące problemy wychowawcze, o których szkoła wiedziała, lecz z niewiadomych przyczyn nie informowała o tym sądu rodzinnego czy Policji.

Zwrócić nadto trzeba uwagę, że sąd rodzinny może w każdej sprawie toczącej się w myśl ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich wezwać na rozprawę lub posiedzenie „przedstawiciela szkoły” (art. 30 § 5 u.p.n.).

Stosownie do potrzeb sąd rodzinny może wysłuchać takiego przedstawiciela (np. nauczyciela) celem uzyskania określonych informacji niezbędnych dla rozstrzygnięcia sprawy.

2.1. Przestępstwa ścigane z urzędu

Organy ścigania (Policja lub Prokuratura) zobowiązane są po uzyskaniu informacji o podejrzeniu popełnienia przestępstwa niezwłocznie podjąć działania mające na celu wykrycie sprawy i zebranie dowodów jego winy. W praktyce wygląda to tak, że Policja czy Prokuratura nie musi posiadać oficjalnego zgłoszenia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa, do podjęcia czynności, wystarczy uzyskana informacja o popełnieniu czynu zabronionego.

Czyny popełniane przez uczniów ścigane z urzędu, które należy bezwzględnie zgłaszać Policji lub do sądu rodzinnego przedstawia tabela nr 1

Tabela nr 1 Wybrane czyny ścigane z urzędu

156 k.k.	Ciężki uszczerbek na zdrowiu
157§ 1k.k.	uszkodzenie ciała na okres powyżej 7 dni
158 k.k.	Udział w bójce lub pobiciu
160§1 i 2k.k.	narażenie na niebezpieczeństwo
191§1i2 k.k.	zmuszanie przemocą lub groźbą bezprawną osoby do określonego zachowania
200 § 1 i 2 k.k.	czynność seksualna z małoletnim poniżej 15 roku życia; pornografia z udziałem małoletniego
202 k.k.	prezentacja i rozpowszechnianie pornografii
203 k.k.	przymuszanie do prostytucji
204 k.k.	stręczycielstwo, sutenerstwo
207 k.k.	znęcanie się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny
208 k.k.	rozpijanie małoletniego
211 k.k.	uprowadzenie małoletniego lub nieporadnego
276 k.k.	zniszczenie, uszkodzenie, ukrycie lub usunięcie dokumentu
278 § 1-3, 5 k.k.	kradzież, w tym energii lub karty uprawniającej do podjęcia pieniędzy z automatu bankowego
279 § 1 k.k.	kradzież z włamaniem

280 k.k.	rozbój
281 k.k.	kradzież rozbójnicza
282 k.k.	wymuszenie rozbójnicze
284 § 1-3	Przywłaszczenie

Na terenie placówek oświatowych dochodzi do zachowań pozaprawnych, które wyczerpują znamiona przestępstwa. Tak jak wspomniano wcześniej instytucje a w tym przypadku szkoła i reprezentujący ją dyrektor, ma prawny obowiązek informowania Policję lub sąd rodzinny o czynach ściganych z urzędu popełnianych przez uczniów na terenie szkoły lub jej rejonie.

Podczas spotkań funkcjonariuszy Policji z nauczycielami i dyrektorami szkół okazywało się, że dyrektorzy i nauczyciele wiedzą, że Policję lub sąd rodzinny należy informować, ale w większości przypadków nie posiadali wiedzy, które zachowania uczniów ścigane są z urzędu a jakie w innym trybie. Efektem tego było nie informowanie Policji lub sądu rodzinnego w ogóle lub informowanie Policji i sądu wówczas, gdy nie było to zasadne.

Poniżej zachowania uczniów, które są czynami ściganymi z urzędu

Kradzież

Gdy na terenie szkoły dochodzi do kradzieży, o fakcie tym należy informować Policję bezwzględnie. Nie ma znaczenia wartość utraconej rzeczy. W przypadku osób, które ukończyły 17 lat, tryb ścigania uzależniony jest od wartości utraconej rzeczy, czyli do 250 zł lub powyżej 250 zł. W przypadku natomiast osób poniżej 17 roku życia wartość utraconej rzeczy nie ma znaczenia. Każda kradzież ścigana jest z urzędu i postępowanie przekazywane jest do sądu rodzinnego. Niewłaściwym jest zachowanie polegające na odzyskaniu utraconej rzeczy przez nauczyciela, oddaniu pokrzywdzonemu i nie poinformowaniu o tym Policji lub sądu rodzinnego. Niewłaściwe jest również postępowanie nauczyciela, który w przypadku kradzieży ujawnia sprawców i pokrzywdzonego, wzywa do szkoły rodziców i pozostawia dalsze postępowanie do ich decyzji. Mimo tego, że rodzice dojdą między sobą do porozumienia szkoła i tak ma obowiązek poinformowania o zdarzeniu Policję lub sąd rodzinny.

Rozbój

Jest to kradzież połączona z użyciem przemocy wobec osoby lub groźbą natychmiastowego jej użycia albo dokonana poprzez doprowadzenie człowieka do stanu nieprzytomności lub bezbronności. Na równi z tym należy traktować sytuację, w której pokrzywdzony pod wpływem takiej groźby natychmiast wydaje przedmiot sprawcy.

W szkole do przestępstwa rozbój dochodzi wówczas, gdy starsi uczniowie grożąc pobiciem żądają pieniędzy (tel. komórkowych itp.) od młodszych lub słabszych. Czyn taki czasami jest lekceważony przez kadre pedagogiczną, zwłaszcza gdy uczniowie żądają małych kwot pieniędzy np. 1 zł 5 zł. Bardzo ważne jest jednak aby reagować w takich przypadkach bardzo szybko i konsekwentnie, gdyż rozbój stanowi czyn karalny niezależnie od wartości utraconego mienia.

Dzieje się tak dlatego, gdyż **nieważna jest wartość utraconej rzeczy, ale sposób popełnienia czynu czyli groźba użycia siły, gdzie pokrzywdzony jest postawiony w sytuacji bezradności, naruszona zostaje wówczas godność człowieka, duma i honor.**

Bójka lub Pobicie a uszkodzenie ciała lub naruszenie nietykalności cielesnej.

Na terenie szkoły lub w jej rejonie czasami dochodzi do sytuacji konfliktowych między uczniami i nauczyciel jest świadkiem lub uzyska informację o zachowaniach agresywnych uczniów. Należy wtedy każde zachowanie przemocowe rozpatrywać inaczej.

Bójka

Jest to starcie się ze sobą co najmniej trzech lub więcej osób, z których każda występuje w podwójnej roli: napadniętego i napastnika, czyli są to osoby, które nawzajem się atakują i bronią. Podczas bójki nie ma sprawcy lub pokrzywdzonego ponieważ każdy z uczestników jest sprawcą i jednocześnie pokrzywdzonym. Przykładem może być tzw. „ustawka” (uczniowie jednej klasy/szkoły umawiają się z inną klasą/szkołą w celu np. sprawdzenia sił lub zemsty)

Pobicie

Jest to napaść dwu lub więcej osób na jedną lub więcej osób. W odróżnieniu od bójki przy pobiciu wyraźny jest podział ról uczestników na atakujących i atakowanych. Osoby napadnięte mają prawo się bronić, zatem bardzo ważna jest rola nauczyciela, aby ustalić początek zajścia.

Przykład:

15 letni Damian został napadnięty w szatni po lekcjach. Napastnikami, byli koledzy z klasy. Jeden uderzył Damiana pięścią w oko, a drugi przewrócił na ziemię, kopnął w brzuch i skoczył na kolano. Damian nie mógł stanąć na nogach z powodu bólu.

Podobnie jak w przypadku bójki, tak i w tej sytuacji informacja o zdarzeniu obowiązkowo powinna wpłynąć do Policji lub sądu rodzinnego. Nawet gdy rodzice pokrzywdzonego nie chcą informować Policji, na szkole taki obowiązek spoczywa.

Podsumowując bójkę lub pobicie, zaznaczyć należy, że wyraźnie wskazują one na zachowania większej liczby osób biorących w nich udział. Co najmniej trzech w przypadku bójki i co najmniej trzech w przypadku pobicia, przy czym atakujących winno być co najmniej dwóch.

Zachowania, które mają miejsce na terenie lub w rejonie szkoły, których uczestnikami są jedynie dwie osoby, nie wyczerpują znamion bójki lub pobicia. **Przykład:**

Karol lat 16 na przerwie podszedł do młodszego kolegi Krzyśka lat 14, uderzył go pięścią w oko, przewrócił na ziemię i kopnął w brzuch.

Mimo, że sytuacja jest bardzo podobna do zdarzenia z Damianem, który został uderzony przez dwóch kolegów, nie mamy tu do czynienia z pobiciem. Ponieważ zdarzenie zaistniało między dwiema osobami („jeden na jednego”) i potocznie mówiąc doszło do pobicia, jednak zgodnie z kodeksem karnym aby mówić o pobiciu atakujących musi być co najmniej dwóch. W związku z powyższym Karol popełnił czyn karalny - uszkodzenia ciała kolegi.

Zgodnie z kodeksem karnym czyn polegający na uszkodzenia ciała, skutkującym naruszeniem czynności narządów ciała na czas do 7 dni ścigany jest z oskarżenia prywatnego czyli w tym przypadku szkoła nie ma obowiązku prawnego informowania Policji lub sądu rodzinnego i decyzję o dalszym postępowaniu należy pozostawić rodzicom lub opiekunom. Natomiast uszkodzenie ciała, które spowodowało rozstrój zdrowia na czas dłuższy niż 7 dni, stanowi czyn ścigany z urzędu i wówczas szkoła ma obowiązek poinformowania o zdarzeniu Policję lub sąd rodzinny.

W praktyce bardzo trudno jest „na gorąco” tuż po zdarzeniu, określić nauczycielowi, czy doszło do uszkodzenia ciała i czy nastąpił rozstrój zdrowia na czas do 7 dni czy też przekraczający 7 dni. Czasami dopiero po dokonaniu specjalistycznych badań lekarskich, lekarz określa czas trwania rozstroju zdrowia czy naruszenia czynności narządów ciała.

W związku z tym zaleca się aby o każdym uszkodzeniu ciała informować Policję lub sąd rodzinny.

W sytuacji gdy między uczniami dochodzi do zachowań typu kopnięcie, uderzenie, szarpanie itp., gdzie skutek takiego zachowania jest łagodny i nie ma obrażeń a pokrzywdzony nie skarży się na ból, wówczas dochodzi do naruszenia nietykalności cielesnej. Zgodnie z kodeksem karnym ściganie sprawcy uzależnione jest od wyraźnego żądania pokrzywdzone-

go. W tym przypadku, szkoła nie ma obowiązku prawnego informowania Policji lub sądu rodzinnego o zdarzeniu.

2.2. Czyny ścigane na wniosek pokrzywdzonego

Przestępstwa ścigane na wniosek pokrzywdzonego polegają na tym, że organom ścigania (Policji, Prokuraturze) oprócz informacji o przestępstwie potrzebna jest dodatkowa zgoda osoby pokrzywdzonej na podjęcie czynności. Jest to tzw. wniosek o ściganie karne. Dotyczy to na przykład przestępstw, które dotyczą bardzo osobistych (intymnych) sfer życia, lub sytuacji, gdy sprawca jest osobą najbliższą dla pokrzywdzonego.

W momencie popełnienia przez ucznia, na terenie szkoły, czynu ściganego na wniosek pokrzywdzonego, dyrektor szkoły lub osoba przez niego wyznaczona ma obowiązek poinformowania o tym Policję lub sąd rodzinny natomiast ściganie sprawcy uzależnione będzie od decyzji pokrzywdzonego czyli złożenia wniosku o ściganie sprawcy.

Przykład:

Kradzież jest przestępstwem ściganym z urzędu, a zatem samo zgłoszenie spowoduje, że wszczęte zostaną czynności w tej sprawie. W przypadku gdy natomiast okradziona zostaje osoba najbliższa dla sprawcy (np. syn ukradł matce pieniądze) podjęcie czynności w tej sprawie będzie uzależnione od wniosku osoby pokrzywdzonej (w tym przypadku matki)

Czyny ścigane na wniosek pokrzywdzonego przedstawia tabela nr 2

Tabela nr 2 Wybrane czyny ścigane na wniosek pokrzywdzonego

157 § 3 k.k.	jeżeli uszkodzenie ciała powyżej 7 dni nastąpiło na szkodę osoby najbliższej
160 § 3 k.k.	nieumyślne narażenie człowieka na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu
190 k.k.	groźba karalna
197 k.k.	zgwałcenie
198 k.k.	czynność seksualna z osobą bezradną
199 § 1 k.k.	czynność seksualna przez nadużycie stosunku zależności
267 k.k.	naruszenie tajemnicy korespondencji
278 k.k.	kradzież na szkodę osoby najbliższej, w tym energii lub karty uprawniającej do podjęcia pieniędzy z automatu bankowego
279 k.k.	kradzież z włamaniem na szkodę osoby najbliższej
284 k.k.	przywłaszczenie na szkodę osoby najbliższej
286 k.k.	oszustwo na szkodę osoby najbliższej
287 k.k.	oszustwo komputerowe na szkodę osoby najbliższej
288 § 1 i 2 k.k.	zniszczenie, uszkodzenie bądź uczynienie niezdatnej do użytku cudzej rzeczy
289 k.k.	zabór pojazdu w celu krótkotrwałego użycia na szkodę osoby najbliższej

Do najczęstszych czynów popełnianych przez uczniów na terenie lub rejonie szkoły są

- zniszczenie, uszkodzenie mienia;
- nieumyślne narażenie człowieka na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu (często podczas zabaw);
- groźba karalna.

W każdym przypadku ściganie sprawcy uzależnione jest od wniosku pokrzywdzonego, natomiast szkoła ma obowiązek informowania Policji lub sądu rodzinnego o takim zdarzeniu.

2.3. Czyny ścigane z oskarżenia prywatnego

W przypadku zaistnienia przestępstwa, które ścigane jest z oskarżenia prywatnego, organ ścigania (Policja, Prokuratura) sporządza jedynie protokół przyjęcia ustnego zawiadomienia o przestępstwie oraz w razie potrzeby zabezpiecza ślady i dowody popełnienia przestępstwa. Następnie zawiadomienie przekazywane jest do sądu. Wszczęcie postępowania sądowego jest uzależnione od wniesienia opłat sądowych.

Jeżeli na terenie szkoły lub w jej rejonie uczeń popełni czyn ścigany z oskarżenia prywatnego, szkoła nie ma obowiązku informowania Policji lub sądu o zdarzeniu.

Czyny ścigane z oskarżenia prywatnego przedstawia tabela nr 3.

Tabela nr 3 Czyny ścigane z oskarżenia prywatnego

157 § 2 i 3 k.k.	jeżeli uszkodzenie ciała lub rozstrój zdrowia nie trwał dłużej niż 7 dni
212§ 1 i 2 k.k.	pomówienie
216 § 1, 2 i 3 k.k.	zniewaga
217 § 1 i 2 k.k.	naruszenie nietykalności cielesnej

Wyżej omówiono czyny popełniane przez uczniów na terenie szkoły lub w jej rejonie ścigane z oskarżenia prywatnego, informując, że szkoła nie ma obowiązku przekazywania tych wiadomości Policji lub do Sądu Rodzinnego. Jednak w takich sytuacjach kadra pedagogiczna powinna być szczególnie wyczulona, gdyż mimo braku obowiązkowego informowania Policji lub sądu o zaistniałym zdarzeniu, istnieje obowiązek informowania tych instytucji o zdarzeniach powtarzających się popełnianych przez danego ucznia.

Jeśli zatem, dany uczeń popełnia **po raz kolejny** czyn ścigany z oskarżenia prywatnego np. znieważa, szarpie, kopie czy w inny sposób przejawia agresję w stosunku do innych uczniów to szkoła ma obowiązek poinformowania Policji lub sądu rodzinnego o zachowaniach świadczących o jego demoralizacji.

3. Zatrzymanie ucznia na terenie placówki oświatowej

Uczeń może być zatrzymany przez funkcjonariuszy Policji i doprowadzony do jednostki Policji w następujących sytuacjach gdy:

- istnieje uzasadnione przypuszczenie, że uczeń popełnił czyn zabroniony,
- zachodzi potrzeba umieszczenia dziecka w Policyjnej Izbie Dziecka,

- przeciwko uczniowi toczy się postępowanie karne a sąd lub prokurator zarządzili jego przymusowe doprowadzenie (art. 247 kpk),
- uczeń jest świadkiem w procesie karnym a organ prowadzący postępowanie (policja, prokurator, sąd) zarządzi jego przymusowe doprowadzenie(art. 285 §2 kpk),
- uczeń stwarza w sposób oczywisty bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego a także dla mienia (art.15 ust.1 pkt.3 Ustawy o Policji),
- uczeń w stanie nietrzeźwości swoim zachowaniem daje powód do zagrożenia lub znajduje się w okolicznościach zagrażających jego życiu lub zdrowiu innych osób.

Szkoła informuje rodziców/opiekunów o zatrzymaniu ucznia, jednak funkcjonariusze policji nie mają obowiązku oczekiwać z zatrzymanym w szkole do czasu przyjazdu rodziców/opiekunów.

Funkcjonariusze policji we własnym zakresie informują rodziców/opiekunów o zatrzymaniu, przekazując informację gdzie powinni się zgłosić.

W sytuacji zatrzymania ucznia, który ukończył 17 rok życia, ustawodawca nie nałożył na organy prowadzące postępowanie karne wyjaśniające, obowiązku powiadamiania osób trzecich. Obowiązek ten istnieje w przypadku zatrzymania procesowego związanego z osadzeniem tylko wtedy, gdy zatrzymany uczeń tego żąda.

4. Przesłuchanie ucznia na terenie placówki oświatowej

Policja może na terenie szkoły przesłuchać ucznia:

- jeżeli uczeń jest sprawcą czynu karalnego i nie ma ukończonych 17 lat **ZAWSZE** w obecności rodziców lub nauczyciela/pedagoga

W charakterze świadka osobę niepełnoletnią przesłuchuje się tak samo jak dorosłego bez konieczności udziału rodziców.

Przesłuchanie nieletniego sprawcy wymaga zachowania następujących zasad:

- zapewnienia nieletniemu pełnej swobody wypowiedzenia się,
- wysłuchania nieletniego w warunkach zbliżonych do naturalnych, w miarę możliwości w miejscu jego zamieszkania,

Obowiązkiem Policji jest więc zapewnienie przy przesłuchaniu obecności rodziców, lub opiekunów, lub obrońcy nieletniego. W przypadku niemożliwości zapewnienia obecności którejś z wymienionych osób, Policja może wezwać nauczyciela lub przedstawiciela organizacji społecznej zainteresowanej sprawami wychowawczymi. Przez niemożność wzięcia udziału rodziców lub opiekuna w przesłuchaniu należy rozumieć przeszkodę natury faktycznej, której w danej sytuacji nie można pokonać, np. choroba, znaczna odległość, od miejsca zamieszkania itp. Przesłuchanie nieletniego sprawcy czynu karalnego bez udziału którejkolwiek z wymienionych osób stanowi istotne naruszenie procedury i uzasadnia złożenie zażalenia. Nie jest natomiast uchybieniem procesowym przesłuchanie nieletniego w obecności tylko jednego z rodziców.

W przypadku przesłuchania ucznia, który ukończył 17 rok życia, lub ukończył 15 lat i podejrzewany jest o popełnienie czynu zabronionego, za które odpowiadać będzie jak osoba dorosła, - przepisy kodeksu postępowania karnego nie uwzględniają obecności żadnych innych osób, w tym także rodziców, a uczestnictwo osób trzecich zależy od zgody prowadzącego postępowanie.

5. Działania wychowawczo – profilaktyczne stosowane przez Policję:

- rozmowy profilaktyczno-ostrzegawcze
- powiadamianie rodziców o negatywnym zachowaniu dziecka
- powiadamianie szkół, przedstawicieli instytucji i organizacji o przejawach demoralizacji

- wnioskowanie do Sądu Rodzinnego i Nieletnich o zastosowanie środków wychowawczych i poprawczych lub ich zmianę

6. Środki wychowawczo – poprawcze najczęściej stosowane przez sąd rodzinny:

- upomnienie
- zobowiązanie do naprawienia wyrządzonej szkody lub określonego zachowania
- ustanowienie nadzoru odpowiedzialnego rodziców lub opiekunów
- zastosowanie nadzoru kuratora
- przepadek rzeczy uzyskanych w związku z popełnieniem czynu karalnego
- umieszczenie w ośrodku wychowawczym lub szkolno-wychowawczym
- umieszczenie w zakładzie poprawczym

7. Algorytm postępowania dyrektora w przypadku, gdy Policja dokonuje zatrzymania nieletniego sprawcy czynu karalnego przebywającego na zajęciach w szkole:

1. Funkcjonariusz Policji przedstawia dyrektorowi powód przybycia i okazuje legitymację służbową.
2. Dyrektor zapisuje dane osobowe i numer legitymacji służbowej funkcjonariusza policji celem sporządzenia własnej dokumentacji.
3. Funkcjonariusz policji informuje dyrektora o przyczynie zatrzymania ucznia.
4. Dyrektor szkoły informuje telefonicznie rodziców nieletniego o działaniach podjętych wobec ich dziecka przez Policję. W przypadku braku kontaktu telefonicznego sporządza pisemną informację i przesyła do miejsca zamieszkania.
5. Należy stworzyć funkcjonariuszowi policji odpowiednie warunki do wykonywania czynności służbowych, podejmowanych wobec ucznia, mając na względzie dobro ucznia i sprawy,
6. W przypadku niemożności uczestnictwa rodziców w przesłuchaniu nieletniego, dyrektor wyznacza nauczyciela, pedagoga szkolnego do uczestnictwa w czynnościach, które są przeprowadzane w szkole lub jednostce Policji.
7. Po wykonaniu czynności funkcjonariusz policji za pisemnym potwierdzeniem odbioru przekazuje nieletniego rodzicom lub opiekunowi prawnemu. W przypadku, gdy czynności wykonywane są w obecności pedagoga szkolnego, po ich zakończeniu Policja odwozi ich do szkoły lub miejsca zamieszkania.
8. W przypadku zaistnienia przesłanek do zatrzymania nieletniego w Policijnej Izbie Dziecka funkcjonariusz policji informuje o tym rodziców, pedagoga szkolnego.

8. Uczeń jako ofiara zaniedbania – formy przemocy wobec dziecka

Zaniedbywanie to nie zapewnianie odpowiednich warunków do rozwoju dziecka w sferze zdrowotnej, edukacyjnej i emocjonalnej odpowiedniego odżywiania, schronienia i bezpieczeństwa, w ramach środków dostępnych rodzicom lub opiekunom i w następstwie powodujące lub mogące powodować uszczerbek na zdrowiu dziecka lub zaburzenie rozwoju psychicznego, moralnego lub społecznego. Wyróżnia się zaniedbanie fizyczne (ekonomiczne, zdrowotne), emocjonalne, edukacyjne (intelektualne)⁸.

Wśród zjawisk patologii społecznej ujawnia się coraz więcej przypadków przemocy wobec dzieci. Ponieważ dzieci spędzają w szkole dużo czasu - nauczyciele, pedagodzy szkolni mogą pomóc w rozpoznaniu przypadków przemocy wobec dzieci.

Szkoła może być dla dziecka doświadczającego przemocą jedynym bezpiecznym miejscem i jedynym źródłem oparcia. Nie można tolerować przemocy wobec dzieci, niezależnie od usprawiedliwień i wyjaśnień podawanych przez dorosłych. Temat przemocy wobec

⁸ Raport z konsultacji nad zapobieganiem krzywdzeniu dzieci], Światowa Organizacja Zdrowia, Genewa 1999

dzieci wywołuje szereg skrajnie różnych reakcji emocjonalnych, od oburzenia po niedowierzanie i ignorowanie problemu. Często osoby dorosłe są bezradne w obliczu tragedii dzieci zaniedbanych, bitych lub wykorzystywanych seksualnie przez dorosłych.

Wiele osób może dostrzec zaniedbanie: lekarze, opiekunowie, nauczyciele, sąsiedzi. Rzadko jednak ktokolwiek interweniuje. Niewiele osób ma świadomość występującej często chroniczności i długotrwałości zaniedbania, traktując je raczej jako stan przejściowy.

Przykład:

Dyrektor szkoły na prośbę wychowawczynie wzywa karetkę pogotowia ratunkowego do 12 letniego ucznia, który wymiotuje i jest wg. wychowawczynie w stanie upojenia alkoholowego. Na miejscu lekarz wyklucza upojenie alkoholowe i pytając o rodzaj zjedzonych posiłków podejrzewa zatrucie pokarmowe. Uczeń odpowiada, że zjadł „niedojrzałe jabłka, gdyż był bardzo głodny i nie jadł posiłków od 2 dni”. Po kolejnych zadanych pytaniach okazuje się, że dziecko pozbawione jest opieki rodziców, którzy przebywają gdzieś na libacji alkoholowej.

Opisany przykład wyraźnie pokazuje, że nauczyciel powinien potrafić rozpoznać zaniedbanie dziecka – wystarczy zadać dziecku kilka pytań i wykazać przynajmniej odrobinę zainteresowania i zaangażowania jego sytuacją.

Statystyki dowodzą, że zaniedbanie jest częstsze niż przemoc fizyczna. Zaniedbania nie można lekceważyć. Wpływa ono niekorzystnie na wszystkie aspekty rozwoju dziecka i może pozostawić długotrwałe ślady.

Natychmiastowa informacja do sądu rodzinnego, Prokuratury lub Policji to najodpowiedniejszy sposób postępowania w przypadku podejrzenia zaniedbania wobec dziecka. Za natychmiastowym powiadomieniem Policji lub Prokuratury przemawia także znacząca statystycznie tendencja do powtarzania się sytuacji przemocy wobec dziecka. Poza tym brak jakiegokolwiek reakcji ze strony szkoły lub innej placówki wychowawczej może spowodować narastanie przemocy. Ponadto można przypuszczać, że zdecydowana interwencja może okazać się skuteczniejsza.

Oczywiście decyzja o zgłoszeniu przypadku zaniedbania nie jest łatwa, a interpretacja prawna pozostawia tu możliwość odroczenia powiadomienia organów ścigania - w wypadku, gdy podejmowane są skuteczne oddziaływania innych służb, a więc gdy prowadzony jest systematyczny i kompleksowy zespół oddziaływań kontrolnych (np. co kilka dni dziecko jest oglądane przez lekarza lub pielęgniarkę w szkolnym gabinecie) oraz terapeutycznych (prowadzone są systematyczne spotkania z rodziną, odbywają się częste wizyty domowe).

Kilka objawów chronicznego zaniedbania:

- ciągły głód, niedożywienie, niska waga
- brudne włosy, utrzymująca się wszawica, brudna twarz
- zmęczenie, apatia, bierność zarówno podczas zajęć jak i w czasie zabawy
- objawy braku opieki medycznej, np. niewyleczone zranienia, choroby, kłopoty z uzębieniem, wzrokiem, słuchem,
- niewłaściwy ubiór,
- brak opieki i zainteresowania ze strony rodziców
- częste nieobecności dziecka lub zbyt wczesne przychodzenie na zajęcia i dłuższe pozostawanie w szkole.

9. Odpowiedzialność prawna rodziców wynikająca z władzy rodzicielskiej zgodnie z kodeksem rodzinnym i opiekuńczym

Prawo Polskie

▪ Zgodnie z kodeksem rodzinnym i opiekuńczym

- Dziecko pozostaje aż do pełnoletniości pod władzą rodzicielską.
- Rodzice obowiązani są troszczyć się o fizyczny i duchowy rozwój dziecka i przygotować je należycie do pracy dla dobra społeczeństwa odpowiednio do jego uzdolnień.

- **Zgodnie z ustawą o postępowaniu w sprawach nieletnich**

Sąd rodzinny może zobowiązać rodziców lub opiekuna do poprawy warunków wychowawczych, bytowych lub zdrowotnych nieletniego, a także do ścisłej współpracy ze szkołą, do której uczęszcza, poradnią psychologiczno-pedagogiczną lub inną poradnią specjalistyczną, zakładem pracy, w którym jest zatrudniony oraz lekarzem lub zakładem leczniczym.

W przypadku gdy rodzice lub opiekun nieletniego uchylają się od wykonania obowiązków nałożonych na nich przez sąd rodzinny, sąd ten może wymierzyć im karę pieniężną w wysokości od 50 do 1500 złotych.

- **Zgodnie z kodeksem wykroczeń**

Art. 89.

Kto, mając obowiązek opieki lub nadzoru nad małoletnim do lat 7, dopuszcza do przebywania małoletniego na drodze publicznej lub na torach pojazdu szynowego, podlega karze grzywny albo karze nagany.

Art. 105

Kto przez rażące naruszenie obowiązków wynikających z władzy rodzicielskiej dopuszcza do popełnienia przez nieletniego czynu zabronionego przez ustawę jako przestępstwo lub wykroczenie i wskazującego na demoralizację nieletniego, podlega karze grzywny albo karze nagany.

Art. 106.

Kto, mając obowiązek opieki lub nadzoru nad małoletnim do lat 7 albo nad inną osobą niezdolną rozpoznać lub obronić się przed niebezpieczeństwem, dopuszcza do jej przebywania w okolicznościach niebezpiecznych dla zdrowia człowieka, podlega karze grzywny albo karze nagany.

- **Zgodnie z kodeksem karnym**

Art. 160

§ 1. Kto naraża człowieka na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 2. Jeżeli na sprawcy ciąży obowiązek opieki nad osobą narażoną na niebezpieczeństwo, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 3. Jeżeli sprawca czynu określonego w § 1 lub 2 działa nieumyślnie, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

§ 4. Nie podlega karze za przestępstwo określone w § 1-3 sprawca, który dobrowolnie uchylił grożące niebezpieczeństwo.

§ 5. Ściganie przestępstwa określonego w § 3 następuje na wniosek pokrzywdzonego.

Art. 162.

§1. Kto człowiekowi znajdującemu się w położeniu grożącym bezpośrednim niebezpieczeństwem utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu nie udziela pomocy, mogąc jej udzielić bez narażenia siebie lub innej osoby na niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 2. Nie popełnia przestępstwa, kto nie udziela pomocy, do której jest konieczne poddanie się zabiegowi lekarskiemu albo w warunkach, w których możliwa jest niezwłoczna pomoc ze strony instytucji lub osoby do tego powołanej.

Art. 209.

§ 1. Kto uporczywie uchyla się od wykonania ciążącego na nim z mocy ustawy lub orzeczenia sądowego obowiązku opieki przez niełożenie na utrzymanie osoby najbliższej lub innej osoby i przez to naraża ją na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§ 2. Ściganie następuje na wniosek pokrzywdzonego, organu pomocy społecznej lub organu podejmującego działania wobec dłużnika alimentacyjnego.

§ 3. Jeżeli pokrzywdzonemu przyznano odpowiednie świadczenia rodzinne albo świadczenia pieniężne wypłacane w przypadku bezskuteczności egzekucji alimentów, ściganie odbywa się z urzędu.

Art. 210.

§ 1. Kto wbrew obowiązkowi troszczenia się o małoletniego poniżej lat 15 albo o osobę nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny osobę tę porzuca, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 2. Jeżeli następstwem czynu jest śmierć osoby określonej w § 1, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

Prawo międzynarodowe

▪ Konwencja o Prawach Dziecka

Art. 19.1.

Państwa-Strony będą podejmowały wszelkie właściwe kroki w dziedzinie ustawodawczej, administracyjnej, społecznej oraz wychowawczej dla ochrony dziecka przed wszelkimi formami przemocy fizycznej bądź psychicznej, krzywdy lub zaniedbania bądź złego traktowania lub wyzysku, w tym wykorzystywania w celach seksualnych, dzieci pozostających pod opieką rodzica(ów), opiekuna(ów) prawnego(-ych) lub innej osoby sprawującej opiekę nad dzieckiem.

2. Tego rodzaju środki ochronne powinny obejmować, tam gdzie jest to właściwe, skuteczne przedsięwzięcia w celu stworzenia programów socjalnych dla realizacji pomocy dziecku oraz osobom sprawującym opiekę nad dzieckiem, jak również innych form działań prewencyjnych dla ustalania, informowania, wszczynania i prowadzenia śledztwa, postępowania, notowania wymienionych wyżej przypadków niewłaściwego traktowania dzieci oraz tam, gdzie jest to właściwe - ingerencję sądu.

ANEKS

Scenariusz zajęć nt. „Odpowiedzialność prawna nieletnich”

Temat: Odpowiedzialność prawna nieletnich *

* (należy użyć słowa „prawna nieletnich” gdyż nieletni nie są karani do 17 roku życia są wobec nich stosowane środki wychowawcze czyli nieletnich się wychowuje.)

Autor:

mł. asp. mgr Robert Ćwikowski

Czas realizacji:

1 godzina lekcyjna

Cele zajęć:

Po uczestnictwie w zajęciach uczniowie:

- potrafią wymienić zachowania świadczące o demoralizacji
- potrafią wymienić granice wieku odpowiedzialności prawnej
- poznają konsekwencje, jakie ponosi nieletni popełniający czyny karalne,
- posiadają wiedzę o zasadach, których należy przestrzegać, by nie popaść w konflikt z prawem.

Metody i techniki:

- burza mózgów,
- pogadanka
- „esej 5 minutowy”.

Bibliografia:

Wesołowska, A.M. (2008). *Poradnik prawny. Bezpieczeństwo młodzieży*. Warszawa: Poltext

Przebieg zajęć:

1. Poproś uczniów aby podawali skojarzenia dot. niezgodnych z prawem zachowań uczniów. Poproś ucznia, który napisze na tablicy podane skojarzenia.
2. Zapytaj uczniów o temat zajęć. Razem z nimi wybierz propozycje najbliższe właściwemu i na koniec podaj uczniom temat lekcji .

Pojęcie nieletni (burza mózgów)

1. Zapytaj uczniów Kogo nazywamy nieletnim? Czy nieletni oznacza to samo, co małoletni lub niepełnoletni? Zapisz na tablicy próby wyjaśnienia pojęć przez uczniów.

Wyjaśnij pojęcie nieletniego w myśl przepisów Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich z dnia 26 października 1982r., znowelizowanej 15 września 2000r. tj. pojęcie nieletni stosuje się w zakresie:

- zapobiegania i zwalczania demoralizacji – w stosunku do osób, które nie ukończyły lat 18 (art.1 § 1 pkt 1)
- postępowania w sprawach o czyny karalne – w stosunku do osób, które dopuściły się takiego czynu po ukończeniu lat 13, ale nie ukończyły lat 17 (art.1 § 1 pkt 2) – jeżeli nieletni popełnił czyn karalny po ukończeniu 17 r. ż. odpowiada on jak dorosły;
- wykonania środków wychowawczych lub poprawczych – w stosunku do osób, względem których środki te zostały orzeczone, nie dłużej jednak niż do ukończenia przez te osoby lat 21(art.1 § 1 pkt 3).

Pojęcie demoralizacji

Zadaj pytanie: Co to jest demoralizacja?

Uczniowie próbują wyjaśnić pojęcie.

Zapytaj uczniów o kim można powiedzieć, że jest zdemoralizowany?

Uczniowie próbują odpowiedzieć na pytanie.

Wyjaśnij pojęcie demoralizacja:

Według art. 4 § 1 wymienionej wcześniej ustawy każdy, kto stwierdzi istnienie okoliczności świadczących o demoralizacji nieletniego, w szczególności naruszenie zasad współżycia społecznego, popełnienie czynu zabronionego, systematyczne uchylanie się od obowiązku szkolnego lub kształcenia zawodowego, używanie alkoholu, narkotyków lub innych środków w celu wprowadzenia się w stan odurzenia, uprawianie nierządu, włóczęgostwo, udział w grupach przestępczych, ma społeczny obowiązek przeciwdziałania temu, a przede wszystkim zawiadomienia o tym rodziców lub opiekuna nieletniego, szkoły, sądu rodzinnego lub policji. Policja uzyskując taką informację dotyczącą w /w zachowań, zbiera materiały dotyczące nieletniego i przekazuje do Sądu Rodzinnego i Nieletnich.

Od decyzji sędziego zależy, co dalej stanie się z nieletnim w zależności od zagrożenia i innych okoliczności dotyczących nieletniego (opinii szkoły i opinii środowiska).

Pojęcie czynu karalnego

Zapytaj uczniów o pojęcie czynu karalnego?

Uczniowie próbują samodzielnie wyjaśnić pojęcie.

Wyjaśnij pojęcie w myśl art. 1 § 2 pkt 2 - przez czyn karalny rozumie się czyn zabroniony przez ustawę:

- przestępstwo lub przestępstwo skarbowe;

- wykroczenia określone w następujących artykułach kodeksu wykroczeń:

art. 51 - zakłócenie spokoju lub porządku publicznego,

art. 69 - niszczenie znaku umieszczonego przez organ państwowy,

art. 74 - niszczenie urządzeń zapobiegających niebezpieczeństwu,

art. 76 - rzucanie kamieniami w pojazd mechaniczny,

art. 85 - samowolna zmiana znaku drogowego,

art. 87 - prowadzenie pojazdu przez osobę w stanie po użyciu alkoholu,

art. 119 - kradzież, przywłaszczenie,

art. 122 - paserstwo,

art. 124 - niszczenie lub uszkodzenie rzeczy,

art. 133 - spekulacje biletami wstępu,

art. 143 - utrudnianie korzystania z urządzeń użytku publicznego.

Poproś uczniów aby zastanowili się i odpowiedzieli na pytanie: Jakich najczęściej czynów karalnych dokonują nieletni?

Uczniowie podają przykłady.

Na podstawie odpowiedzi wyjaśnij pojęcie bójki i pobicia.

W przypadku pobicia mamy do czynienia ze sprawcą i pokrzywdzonym. W bójce zaś, wszyscy uczestnicy ponoszą odpowiedzialność prawną za swoje zachowanie. Musicie zapamiętać, że kibicowanie, podżeganie do bójki, pomoc w postaci przytrzymywania osoby, którą wasz kolega lub koleżanka zamierza pobić sprawia, iż bierzecie bezpośredni udział w tym wydarzeniu (sprawstwo bierne).

Wielokrotnie zdarza się, że grupa kolegów wymusza od innych uczniów pieniądze, wartościowe przedmioty grożąc, że ich pobije. Fizyczne i psychiczne znęcanie się nad innymi jest czynem karalnym.

Zapamiętajcie, że w przypadku wymuszenia nie ma znaczenia wartość wymuszonej rzeczy. Świadczy to o wysokim stopniu demoralizacji osoby dokonującej tego czynu.

Środki wychowawcze i poprawcze

Zapytaj uczniów jakie konsekwencje grożą za złe zachowanie czego efektem jest konflikt z prawem?

Uczniowie próbują odpowiedzieć na pytanie.

Wyjaśnij jakie środki wychowawcze i poprawcze stosowane są przez sąd rodzinny zgodnie z ustawą o postępowaniu w sprawach nieletnich =

- upomnienie,
- zobowiązanie do określonego postępowania, nadzór (rodziców, kuratora, organizacji młodzieżowej, osoby godnej zaufania),
- przepadek rzeczy uzyskanych z popełnienia czynu karalnego,
- umieszczenie w rodzinie zastępczej, placówce wychowawczej, ośrodka szkolno-wychowawczym.
- środek poprawczy – umieszczenie w zakładzie poprawczym

Zakończenie

W ostatniej części lekcji poleć uczniom opracowanie ulotki adresowanej do innych uczniów i zawierającej informacje o tym jak należy postępować, by nie popaść w konflikt z prawem.

Ważne telefony

Wydział Prewencji Komendy Miejskiej Policji w Białymstoku
całodobowy anonimowy nr telefonu

085-670-27-37

do bezpośredniego kontaktu z funkcjonariuszem policji d/s nieletnich w celu uzyskania lub potwierdzenia informacji co do prawidłowego postępowania w przypadku zaistnienia zdarzenia na terenie szkoły z udziałem ucznia.

W celu zwalczania przestępczości z udziałem uczniów.
Funkcjonariusz Referatu ds. Nieletnich i Patologii
anonimowy tel. kom.

606800632

będzie miał on na celu jak najszybsze poinformowanie Policji o czynach zabronionych, popełnianych przez uczniów, na terenie placówek oświatowych, jak również o czynach zabronionych, popełnianych przez uczniów poza szkołą, głównie dot. przestępczości narkotykowej.

„Patrol Szkolny”
Funkcjonariusz Policji wspólnie ze Strażnikiem Miejskim
tel. kom

694407978

celem zapewnienia stałego bezpośredniego kontaktu z dyrekcją szkół w przypadku zaistnienia zdarzenia na ich terenie i podjęcia natychmiastowej interwencji.